

УДК 811. 111–627.28.935:189.971.8
DOI <https://doi.org/10.26661/2414-9594-2024-1-6>

ОЦІНКА В НАДФРАЗОВІЙ ЄДНОСТІ

Приходько Г. І.

*доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри англійської філології та лінгводидактики
Запорізький національний університет
вул. Жуковського, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0001-6220-5333
anna.prikhodko.55@gmail.com*

Ключові слова: надфразова єдність, оцінка, описовий, нарративний, описово-нарративний, тема, оцінна рема.

У статті розглядається проблема репрезентації оцінки в надфразових єдностях. Оцінці у всьому її різноманітті притаманні не тільки слова і фрази, а й утворення більш високого рівня. Синтаксичні утворення, що використовуються для вираження оцінного потенціалу, в більшості випадків належать до афективного або емоційного синтаксису. Надфразова єдність є проміжним елементом між лексичними й синтаксичними одиницями. Значення надфразової єдності створюється зближенням усіх наявних у ньому зв'язків (формальних, граматичних, семантичних і синтаксичних). У надфразовій єдності, що використовується для актуалізації оцінного потенціалу, велику роль відіграють мають предикативні елементи. Вони несуть основне семантичне значення, завдяки чому відбувається реалізація стратегій і тактик тексту. У межах надфразової єдності функцію присудка чи семантичного центру завжди виконує все речення, яке здатне «просвічувати» весь склад надфразової єдності як ядро всіх зв'язків, що існують між реченнями. Єдність теми – характерна ознака семантичної сторони тексту та його складника – надфразової єдності, яка зазвичай розвиває одну мікротему, що охоплює ряд подій. У надфразовій єдності можна встановити два види зв'язку подій: одночасність (поєднання синхронних фактів) і наступність (зв'язок фактів, що йдуть один за одним). Зазначеним вище типам зв'язку у надфразовій єдності відповідають три типи семантичних відношень: описові, розповідні й описово-розповідні. Аналіз власне поділу надфразової єдності показує, що мікротеми групуються навколо центрального речення, яке є оцінною ремою.

EVALUATION IN SUPRA-PHRASAL UNIT

Prihodko G. I.

*Doctor of Philological Sciences, Professor,
Professor at the Department of English Philology and Lingouidactics
Zaporizhzhia National University
Zhukovskoho str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0000-0001-6220-5333
anna.prihodko.55@gmail.com*

Key words: *supra-phrasal unit, evaluation, descriptive, narrative, descriptive-narrative, evaluative rheme.*

This article deals with the problem of the representation of evaluation in the supra-phrasal units. Evaluation in all its diversity is inherent not only words and phrases, but also the formation of higher level. Syntax formations, used to express the evaluative potential in most cases belong to the affective or emotional syntax. Supra-phrasal unit is an intermediate element between lexical and syntactic units. The meaning of the supra-phrasal unit is created by the convergence of all existing in it links (formal, grammatical, semantic and syntactic). In the supra-phrasal unit that is used for the actualization of the evaluative potential predicate elements are of great importance. They fulfill the basic semantic meaning, and due to this fact, the implementation of strategies and tactics of the text takes place. Within the supra-phrasal unit, the function of predicate or semantic center is always performed by the whole sentence, which is able to “shine” through the entire composition of the supra-phrasal unit as the core of all links that exist between sentences. The unity of the theme is the characteristic feature of the semantic aspect of the text and its component the supra-phrasal unit, which usually develops one microtheme that includes a number of events. Two types of connections between events can be established in the supra-phrasal unit: that of simultaneity (combining synchronical facts) and that of succession (connection facts that follow each other). Three types of semantic relations correspond to the above-mentioned types of connections in the supra-phrasal unit: descriptive, narrative and descriptive-narrative. Analysis of the actual division of the supra-phrasal unit shows that microthemes group around the center sentence, which is the evaluative rheme.

Постановка проблеми. Оцінність у всьому її багатоманітні властива не лише словам і словосполученням, але й утворенням більш високого рівня. Синтаксичні утворення, що використовуються для вираження потенціалу оцінки, у переважній більшості випадків належать до афективного чи емоційного синтаксису. Ми повністю поділяємо думку К. А. Долініна про те, що «синтаксичні конструкції, які виражають емоцію, байдужі до характеру цієї емоції; одні й ті ж конструкції використовуються для вираження і схвалення, і осуду, і гніву, й радості, й страху, й подиву, тощо. З цього слідує, що синтаксичним конструкціям притаманне не емоційно-оцінне, а просто емоційне забарвлення, і з цієї точки зору поверхнево-синтаксичні синоніми протиставляються один одному перш за все як емоційні / неемоційні» [Долінін, 1987, с. 106].

Потреба мовців висловити оцінку покликала до життя й закріплена вжитком форму її вираження, що свідчить про повторюваність комунікативного завдання, а також про те, що синтаксична конструкція, використовувана часто для його здійснення, отримала статус типової форми комунікації.

Вивчення синтаксичних конструкцій неодмінно приводить дослідника в царину тексту, оскільки в ньому ще більшою мірою, аніж на лексичному рівні, доводиться виходити за межі окремо взятого речення [Сльцова, 2017, с. 38–40; Kolegaeva, 1996, р. 4], бо без врахування зв'язків між реченнями й загальною ситуацією висловлювання опис оцінки не може бути достатньо повним.

Мета запропонованої статті полягає у розгляді особливостей актуалізації оцінного потенціалу на рівні надфразової єдності (далі – НФС).

Виклад основного матеріалу. Проблема НФЄ вже переступила межі лінгвістичної стилістики, привернула до себе увагу представників інших галузей мовознавства й посіла належне місце в лінгвістиці тексту, яка швидко й успішно розвивається. Незважаючи на численність визначень НФЄ, можна виділити її основні ознаки, що підкреслюються більшістю дослідників. Ними є: наявність власної «мікротеми», структурна й смислова завершеність [Загнітко, 2006; Пентлюк, 2007]. Смысл НФЄ створюється конвергенцією усіх наявних у ній зв'язків (формальних, граматичних, семантико-синтаксичних).

Слід зазначити, що надфразова єдність – проміжна ланка між лексичними й синтаксичними одиницями. Її можна розглядати по-різному: або окремо від лексичних і синтаксичних одиниць, не відносячи ні до перших, ні до других, або як особливу складову частину і лексичних, і синтаксичних одиниць.

Оскільки ми розглядаємо оцінку як ставлення людини до об'єктів та явищ навколишнього світу, що може бути виражене мовними засобами експліцитно чи імпліцитно, то вона, логічно, пов'язана із семантикою, отже, варто досліджувати НФЄ як семантико-синтаксичну єдність особливого типу, але здійснювати її аналіз переважно із семантичного аспекту.

У НФЄ, що використовується для актуалізації потенціалу оцінки, важливе значення мають предикативні елементи, які виконують основне смислове навантаження, завдяки чому й відбувається реалізація стратегій і тактик тексту (Загнітко, 2006; Кочан, 2015, с. 36–43). У межах НФЄ функцію предиката чи смислового центру завжди бере на себе ціле речення, яке здатне «просвічувати» крізь всю тканину НФЄ як стрижень усіх наявних між реченнями зв'язків.

Єдність теми – характерна риса семантичного аспекту тексту та його компоненту – НФЄ, де зазвичай розвивається одна мікротема, що охоплює низку подій:

(1) *A transient unexpected, gleam of feeling which was partly affection, but to a far greater extent pride, lit up Brodie's harsh features like a sudden quiver of light upon a bleak rock. Brodie's eyes grew sullen like that of a baited bull. He felt confused, trapped like a blundering animal before the trial raddled creature on the bed. Restless as a caged tiger, he placed up and down the lobby* (Cronin A.).

Перше речення дає лише поверхнєве визначення емоційного стану Броуді, але воно є пропозицією, що вводить тему, навколо якої упорядковується семантичний смисл тексту і яку можна визначити як концептуальне ядро, концентровану абстракцію всього текстового змісту.

Смысл всього НФЄ являє собою складну комбінацію смислів усіх речень, що його компо-

нують. Предикати речень *to light up, to be partly, to grow sullen* виявляють динаміку змін у настрої суб'єкта. Предикати *to feel confused, to trap*, пропозиційні імена *quiver of light, bull, animal, caged tiger* установлюють причинно-наслідкові зв'язки між подіями.

У НФЄ можна встановити два типи зв'язків між подіями: одночасності, що поєднують синхронні факти, та послідовності, що сполучають факти, які слідує один за одним. Цим типам зв'язків відповідають три семантичні типи НФЄ: дескриптивний, нарративний і дескриптивно-нарративний.

Розглянемо таку дескриптивну НФЄ:

(2) *At the end of a week they had cleared out the old window frames, the doorway, the dilapidated shelves and counter; the whole worn wreckage of a bygone age. And now the denuded frontage leered at Brodie like a mask, its window spaces the sightless sockets of eyes and its empty doorway the gaping toothless mouth* (Cronin A.).

А. Кронін наводить опис будівництва нового магазину, майбутнього конкурента Броуді. Але мета письменника полягає в тому, щоб адекватно передати негативні емоції головного персонажу – його ненависть до своїх процвітаючих суперників. Саме єдністю цих почуттів можна пояснити такі смислові паралелізми, як *its window spaces – the sightless sockets of eyes, its empty doorway – the gaping toothless mouth*, що свідчать про зсуви й зрушення у його баченні об'єктивного світу. У цьому висловлюванні для вираження оцінки використано сарказм.

В останньому реченні негативна оцінка посилена емоційно-експресивною конотацією висловлювання, що досягається завдяки вживанню оцінних слів у контексті всього висловлювання, яке має негативну спрямованість. Розглянуте речення є висновком з усієї НФЄ. Попередні речення якби згруповані навколо нього й готують читача до сприйняття сарказму, який міститься у фінальному реченні. Проте вилучене й розглянуте поза межами НФЄ це речення містить лише негативно-оцінне значення, у складі ж НФЄ – осмислюється як саркастичне.

Проаналізуємо ще один випадок реалізації оцінки в дескриптивній НФЄ:

(3) *What I detest is napalm bombing. From 3.000 feet in safety. He made a hopeless gesture. You see the forest catching fire. God knows what you would see from the ground. The poor devils are burnt alive, the flames go over them like water. They are wet through with fire. He said with anger against a whole world that don't understand* (Greene G.).

У наведеному висловлюванні описуються жахливі наслідки бомбардувань у одному з районів В'єтнаму. Речення розташовані з урахуванням

емоційного наростання й порівняння, які досягають найвищого напруження в останньому реченні. Це речення-висновок є фокусом усієї НФС. Воно об'єднує навколо себе інші речення, які розглядаються як теми. Гнів героя, спрямований проти жахів війни, стає зрозумілим з контексту всієї НФС, тобто з макроконтраксту.

У нарративній НФС перше речення семантично незалежне (автосемантичне); воно і виступає сигналом початку НФС. Наступні речення семантично зв'язані з першим (синсемантичні). Вони роз'яснюють, розвивають та узагальнюють смисл останнього:

(4) *I had moved too hurriedly and they heard me, because a silence grew outside. Silence like a plant put out tendrils: it seemed to grow under the door and spread its leaves in the room where I stood. It was a silence I didn't like, and I tore it apart by flinging the door open. Phuong stood in the passage and Pyle had his hands on her shoulders: from their attitude they might have parted from a kiss* (Greene G.).

У наведеному вище висловлюванні до складу НФС входять кілька речень, які передають емоційний стан мовця (суб'єкта), а саме поступове наростання внутрішнього занепокоєння. У композиційній структурі цього НФС звертає на себе увагу триразовий анафоричний повтор абстрактного предиката *silence*.

Ретроспективне розгортання персоніфікованого образу, представленого зазначеним іменником, сприяє створенню емоційної напруги. Наявність неозначеного артикля перед абстрактним іменником *silence* вносить певне пожвавлення у звичний образ і зв'язує його з чимось конкретним. Реалізація конкретики відбувається в порівняльній конструкції, що слідує безпосередньо за метафорою і утворює її післятекст.

Основою порівняльної конструкції стає конкретне ім'я *plant* – швидко зростаюча рослина, випускаюча пагони. В образному порівнянні абстрактне ім'я *silence* здобуває ознаки зі сфери свого негімплікаціоналу через перепідпорядкування предикатів *to put out tendrils, to grow, to spread its leaves*. Вершиною наростання емоційної напруги є метафорична номінація, яка представлена предикатним знаком *to part from* в останньому реченні.

Аналогічно відбувається репрезентація оцінки і в наступній НФС:

(5) *“Good-buy. Thank you so much”. “Good-buy, said Bertha”. Miss Fulton hold her hand a moment longer. “Your lovely pear tree!” She murmured. And then she was gone, with Eddie following like the black cat following the grey cat* (Mansfield K.).

Значенневим центром єдності є порівняння. Перше й друге речення пов'язані каузальними відношеннями (*hold her hand –murmured*). Третє

речення відкривається сполучником *and*, який носить поліфункціональний характер. З одного боку, він є формальним засобом зв'язку речень, з іншого – посилює паузу, збільшує відстань між реченнями, тим самим визначаючи рубіж зміни динаміки смислів: від нейтрального до негативного. Зорова пауза ще більше підкреслюється прислівником *then*, який міститься безпосередньо після сполучника.

Поступова зміна швидкості руху смислів маніфестується семантикою дієслів, які реалізують бінарні семи неквапливості (*hold... a moment longer, murmured*) у першому й другому реченнях та квапливості у третьому (дієслово *go* у пасивній формі *was gone*). Семантична структура дієприкметника *following* у контексті речення також здобуває додаткову сему квапливості, швидкості дії. Образ kota тут має негативне значення (бридке, потворне створіння). Він стає індикатором емоційно-негативної інформації, яка надає усьому змісту НФС нового смислу, оскільки інформація в НФС не замикається в рамках одного речення, а іррадіює на весь смисловий фрагмент.

Аналіз зв'язку речень у НФС показує, що вони розташовуються з урахуванням ступеня наростання міри ознаки. Оцінка зосереджується в останньому реченні, що містить кульмінаційну частину, – у ядрі НФС, навколо якого розташовується решта речень.

Розглянемо структуру НФС змішаного, дескриптивно-нарративного типу:

(6) *Even in the intervals of silence he was harassed by their presence, kept anticipating the onset of the staccato tattoo, and, when it recommenced, a pulse within him throbbed dangerously in the same tapping rhythm.*

When the rending of saws of wood came through the dividing wall he winced, as if the saw had rasped his own, bones, and the cold steely sound of the chisels upon stone he frowned, as if they carved upon his brow above and between his eyes a deep vertical furrow of hatred.

They were gutting the shop. The men worked quickly and, in the rush to complete their operation, worked also overtime (Cronin A.).

Аналізована НФС тримається на єдиній загальній темі – передати внутрішній емоційний стан персонажу, його уражену «жорстоку гординю». Розпад НФС на три абзаци увиразнює емпатичну спрямованість, що створюється завдяки уживанню предикатів із негативною оцінкою (*harass, dangerously, hatred*), а також за допомогою слів, нейтральних з погляду оцінки (*pulse, staccato tattoo, frown, saw*), які набувають негативного значення під впливом контексту всього висловлювання.

Аналогічним чином актуалізується оцінка і в такому прикладі:

(7) *But the wanting and the waiting were over now, and Willie had a haircut and a new hat and a new brief case with the copy of his speech in it and a lot of new friends, with drooping blue jowls and sharp pale noses, who slapped him on the back, and a campaign manager, Tom Duffy, who would introduce him to you and say with a tin-glittering heartiness, "Meet Willie Stark, the next Governor of this state". And Willie would put out his hand to you with gravity of a bishop* (Warren R.P.).

Семантичним ядром НФЄ, яке базується на фонових знаннях, є словосполучення *tin-glittering heartiness*, що актуалізує негативне ставлення автора до фарсу та облудності передвиборної кампанії. Експресивність єдності підкреслюється використанням адвербіального звороту з прийменником *with*, який містить стереотипне словосполучення *gravity of a bishop* і сприяє експлікації оцінки.

Той факт, що абзаци НФЄ виділяються самим автором, дає можливість лінгвістам [Селіванова, 2006; Струк, 2022, с. 59–64], говорити про те, що прагматична установка автора переважає над прагматичною установкою тексту.

Аналіз актуального членування НФЄ свідчить, що мікротеми групуються навколо речення-центру, яке є оцінною ремою (R_o). Це можна зобразити у такий спосіб:

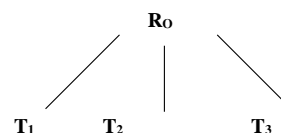

Рис. 1. Репрезентація оцінки в НФЄ

Висновки та перспективи подальших розробок у цьому напрямі. Аналіз зв'язку речень у НФЄ показує, що вони розташовуються з урахуванням ступеня наростання міри ознаки. Оцінка зосереджується в останньому реченні, що містить кульмінаційну частину, – у ядрі НФЄ, навколо якого розташовується решта речень. Перспективним є дослідження функціонування оцінної НФЄ в публіцистичному й інших типах дискурсу.

Ця публікація створена в рамках проєкту Erasmus+ Jean Monnet Module EUROPEACE («Журналістика миру та рішень задля євроінтеграції України у воєнний та післявоєнний час»), що фінансується Європейським Союзом. Однак висловлені погляди та думки належать лише автору (авторам) і не обов'язково відображають погляди Європейського Союзу чи Європейського виконавчого агентства з освіти та культури. Ні Європейський Союз, ні орган, що надає гранти, не можуть нести за них відповідальності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Долинин К. А. Стилистика французского языка. Москва : Просвещение, 1987. 303 с.
2. Єльцова С. С. Текст як лінгвістичне поняття і над фразова єдність. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. 2017. № 31. Том 3. С. 38–40.
3. Загнітко А. П. Сучасні лінгвістичні теорії. Донецьк : ДонНУ, 2006. 340 с.
4. Кочан І. М. Міжфразові зв'язки у надфразових єдностях художніх текстів. *Лінгвістичні дослідження. Збірник наукових праць ХНПУ ім. Г. С. Сковороди*. Вип. 42. 2015. С. 36–43.
5. Пентиліук М. І. Текст і дискурс як наукові поняття. *Науковий вісник Херсонського державного університету: Збірник наукових праць Серія «Лінгвістика»*. Вип. 5. Херсон : ХДУ, 2007. С. 23–27.
6. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля. Київ, 2006. 718 с.
7. Струк І. М. Функційно-синтаксичні параметри ремаркових надфразних єдностей в драматичному тексті буковинських письменників. *Закарпатські філологічні студії*. Вип. 23. Том 2. 2022. С. 59–64.
8. Kolegaeva I. M. Cross-Cultural Transformations of a Text in Linguistically Heterogeneous Communication. *Newsletter*. 1996. № 4. P. 4.

REFERENCES

1. Dolinin, K.A. (1987). *Stilistika frantsuzskogo yazyka* [Stylistics of the French language]. Moskva: Prosveshcheniye, 303 p.
2. Yeltsova, S.S. (2017). *Tekst yak linhvistychnhe ponyattya i nad frazova yednist* [Text as a linguistic concept and a super-phrasal unit]. *Naukovyy visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser.: Filolohiya*. № 31. Volume 3. P. 38–40.
3. Zahnitko, A.P. (2006). *Suchasni linhvistychni teoriyi* [Modern linguistic theories]. Donetsk: DonNU, 340 p.
4. Kochan, I.M. (2015). *Mizhfrazovi zvyazky u nadfrazovykh yednostyakh khudozhnikh tekstiv* [Interphrasal connections in supraphrasal unities of artistic texts]. *Linhvistychni doslidzhennya. Zbirnyk naukovykh prats KHNPUI im. H.S. Skovorody*. Issue 42. P. 36–43.

5. Pentylyuk, M.I. (2007). Tekst i dyskurs yak naukovi ponyattya [Text and discourse as scientific concepts]. *Naukovyy visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu: Zbirnyk naukovykh prats Seriya "Linhvistyka"*. Issue 5. Kherson: KHDU, P. 23–27.
6. Selivanova, O.O. (2006). Suchasna linhvistyka: terminolohichna entsyklopediya [Modern linguistics: a terminological encyclopedia]. Poltava: Dovkillya. Kyiv, 718 p.
7. Struk, I.M. (2022). Funktsiyno-syntaksychni parametry remarkovykh nadfraznykh yednostey v dramatychnomu teksti bukovynskykh pysmennykiv [Functional and syntactic parameters of remarkable supraphrase units in the dramatic text of Bukovinian writers.]. *Zakarpats'ki filolohichni studiyi*. Issue 23. Volume 2. P. 59–64.
8. Kolegaeva, I.M. (1996). Cross-Cultural Transformations of a Text in Linguistically Heterogeneous Communication. *Newsletter*. № 4. P. 4.